

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno**

**Sociálně právní aspekty pracovních úrazů a chorob z povolání
s přihlédnutím k regionu Karvinska**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
JUDr. Miroslava Kejdová, CSc.**

**Vypracovala:
Bohdana Štefániková**

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Sociálně právní aspekty pracovních úrazů a chorob z povolání s přihlédnutím k regionu Karvinska“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Český Těšín 24.3.2009

.....
Bohdana Štefániková

Poděkování

Děkuji paní JUDr. Miroslavě Kejdové, CSc. Za velmi užitečnou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi Ivanovi a své dceři Nikol za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Bohdana Štefániková

OBSAH

Úvod	2
1. Právní úprava a výklad pojmů	4
2. Proces odškodňování – druhy náhrad	9
2.1 Ztráta na výdělku	9
2.2 Náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění	11
2.3 Náhrada účelně vynaložených nákladů spojených s léčením	11
2.4 Náhrada věcné škody	12
2.5 Náhrada účelně vynaložených nákladů spojených s jeho léčením	12
2.6 Náhrada nákladů na výživu pozůstalých	13
2.7 Jednorázové odškodnění pozůstalých	13
3. Sociální opatření zaměstnavatele	18
4. Sociální aspekty	20
4.1 Úrazovost a vznik chorob z povolání	20
4.2 Vznik náhrad za ztrátu na výdělku – tzv. rent	21
4.3 Přezkoumávání zdravotního stavu u poživatelů rent	23
4.4 Přiznávání plných a částečných invalidních důchodů	25
5. Sociální dopady	27
5.1 Nezaměstnanost	27
5.2 Odejmutí renty	34
6. Některé závěry a opatření	37
Závěr	40
Resumé	41
Anotace	42
Literatura a prameny	43

Úvod

Téma a výběr mé bakalářské práce s názvem „Sociálně právní aspekty pracovních úrazů a chorob z povolání s přihlédnutím k regionu Karvinska“ souvisí se zaměstnáním, které vykonávám na právním odboru společnosti Ostravsko-karvinských dolů, které se zabývá těžbou a zpracováním uhlí. Tato vysoce riziková práce horníků nedílně souvisí s poškozením jejich zdraví v důsledku vysoké četnosti pracovních úrazů a výskytu chorob z povolání. Tento jev má pak za následek vysokou nezaměstnanost tohoto regionu a představuje tak závažný problém se sociálními dopady na společnost i na jednotlivce.

Cílem práce je zmapovat vzniklé pracovní úrazy a choroby z povolání. Zamyslet se nad obtížnou životní situací poškozených horníků, na jejich sociální postavení ve společnosti, a to zejména na trhu práce. Zamyslet se a navrhnout opatření, jak by se jejich situace mohla zlepšit.

V práci byly použity následující metody: analýza právních norem, rozbor jednotlivých konkrétních případů a zobecnění zkušeností z praxe. Řešený problém je upraven právem a proto je v menší míře opíráno o rozbor odborné literatury. V převážné míře je využito profesních zkušeností.

První kapitola práce je zaměřena na právní úpravu a výklad pojmů dané problematiky. Východiskem pro odškodňování pracovních úrazů a chorob z povolání je Zákoník práce a některé vyhlášky Ministerstva zdravotnictví. Vysvětluji zde pojmy, jako je pracovní úraz, choroba z povolání, vznik škody, příčinná souvislost atd.

Další kapitola se zabývá jednotlivými druhy náhrad, na které mají poškození ze zákona nárok. Např. nárok na náhradu za ztrátu na výděleku, nárok na jednorázové odškodnění z titulu bolestného a ztížení společenského uplatnění a jiné další nároky. V souvislosti s procesem odškodňování popisuji svou profesní zkušenost.

V obsahu třetí kapitoly jsou popsána sociální opatření, kterými zaměstnavatel, nad rámec právní úpravy, řeší zmírnění těchto dopadů, např. při smrtelném pracovním

úrazu se zavazuje k mimořádné sociální podpoře pozůstalým ve formě poskytnutí finanční částky. Rovněž je zde zdůrazněna i prevenční činnost zaměstnavatele k předcházení poškození zdraví zaměstnanců.

Čtvrtá část práce je zaměřena na sociální aspekty nepříznivých sociálních dopadů na postižené. Příčiny jako úrazovost, vznik chorob z povolání a následně pak přiznávání náhrad za ztrátu na výdělku tzv. rent, s kterými bezprostředně souvisí přezkoumávání zdravotního stavu samotných poškozených, mají za následek obtížnou životní situaci dotčených. Pro přehled o vývoji úrazovosti a zjištěných chorob z povolání je zde vložena tabulka, a grafem je znázorněn počet zaměstnaných a nezaměstnaných poživatelů rent.

Pátá kapitola je vyhrazena sociálním dopadům. Nezaměstnanost je pro každého postiženého velkou změnou v životě a každý se s tímto problémem vypořádá jiným způsobem. V kombinaci s odejmutím renty se jejich tíživá situace stává nevládatelnou a dochází k různým životním situacím s nepříznivými sociálními dopady na jednotlivce a jejich rodiny. V této kapitole jsou některé z nich popsány na jednotlivých případech.

Šestá kapitola je věnována sociálně pedagogickému závěru. Jsou zde shrnuty závěry k některým kapitolám a navrhuta opatření ke zlepšení situace postižených.

Celá tato bakalářská práce vychází ze zkušeností a poznatků z mé dlouholeté praxe v oboru odškodňování pracovních úrazů a chorob z povolání. Základní zdroje použitých informací jsem čerpala výhradně z materiálů, které mám k dispozici a jsou nezbytnou součástí mé pracovní činnosti. Jelikož přicházím denně do kontaktu s poškozenými, kteří jsou v některých případech velice sdílní, použila jsem ve své práci i některé jejich životní příběhy.

1. Právní úprava a výklad pojmů

Základním právním předpisem pro odškodňování pracovních úrazů a chorob z povolání je zákon č. 262/2006 Sb.- Zákoník práce v platném znění, který nahradil zákon č. 65/1965 Sb. ve znění pozdějších novel. V §§ 365-390 platného Zákoníku práce je řešena odpovědnost zaměstnavatele za škodu, která vznikla zaměstnanci při utrpění pracovního úrazu nebo při zjištění choroby z povolání. V souvislosti s citovanými ustanoveními Zákoníku práce dále upravuje vyhláška Ministerstva zdravotnictví ČR č. 440/2001 Sb. problematiku odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění. V souvislosti s nemocemi z povolání pak vyhláška Ministerstva zdravotnictví ČR č. 342/1997 Sb., která stanoví postup při uznávání nemocí z povolání a vydává seznam zdravotních zařízení, která tyto nemoci uznávají.

Zákoník práce

Pokud se týká citovaných ustanovení ZP, tato řeší odpovědnost zaměstnavatele za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání, určuje druhy náhrad a určuje společná a zvláštní ustanovení o odpovědnosti za škodu.

Předpokladem pro tento druh odškodnění postiženého zaměstnance je tedy existence:

- pracovního úrazu nebo nemoci z povolání,
- vzniku škody a
- příčinné souvislosti mezi pracovním úrazem nebo nemocí z povolání a vznikem škody.

Definice **pracovního úrazu** byla do 31.12.2006, tj. do platnosti Zákoníku práce č. 65/1965 Sb., obsahem soudní judikatury. Současný platný Zákoník práce č. 262/2006 Sb. v § 380 již definuje pojem pracovního úrazu jako „poškození zdraví nebo smrt zaměstnance, došlo-li k nim nezávisle na jeho vůli krátkodobým, náhlým a násilným působením zevních vlivů při plnění pracovní úkolů nebo v přímé souvislosti s ním“. Pro konstataci *úrazu* musí být splněny tyto základní podmínky: zevní příčina (úrazový děj), náhlý vznik, nezávislost na vůli postiženého a porušení zdraví způsobné úrazovým dějem. Pojem pracovního úrazu se tedy skládá ze dvou složek – z úrazu a z plnění pracovních úkolů nebo přímé souvislosti s ním (pojem přímá souvislost bude objasněna

následně). V uvedeném § je rovněž uvedeno, že „pracovním úrazem není úraz, který se zaměstnanci přihodil na cestě do zaměstnání a zpět“. Co se rozumí pod pojmem cestou do zaměstnání a zpět určuje § 387 ZP, cituji „...cesta z místa zaměstnancova bydliště (ubytování) do místa vstupu do objektu zaměstnavatele nebo na jiné místo určené k plnění pracovních úkolů a zpět...“.

„*Plněním pracovních úkolů* je výkon pracovních povinností vyplývajících z pracovního poměru, jiná činnost vykonávaná na příkaz zaměstnavatele a činnost, která je předmětem pracovní cesty. Rámec výkonu pracovních povinností je dán především uzavřenou pracovní smlouvou a v ní sjednaným druhem práce a dále konkrétním pracovním zařazením zaměstnance a pokyny vedoucích zaměstnanců zaměstnavatele, kterými tito v souladu s pracovní smlouvou řídí výkon práce zaměstnance“. (Součková 1995:327)

Za pracovní úraz odpovídá vždy ten zaměstnavatel, u něhož byl zaměstnanec v době pracovního úrazu v pracovním poměru.

Definici **choroby z povolání** nenajdeme v současném platném ZP, ale § 380 uvádí, že „nemocemi z povolání jsou nemoci uvedené ve zvláštním právním předpisu“. Tímto zvláštním předpisem je vyhláška Ministerstva zdravotnictví ČR č. 342/1997 Sb. Obecně tedy platí, že onemocnění lze uznat jako chorobu z povolání tehdy, pokud zaměstnanec konal práci v podmínkách, za nichž příslušná nemoc z povolání vzniká. Za nemoc z povolání odpovídá zaměstnavatel, u něhož zaměstnanec pracoval naposledy před zjištěním této nemoci z povolání. V praxi se setkávám i s případy, kdy nemoc z povolání je zjištěna u zaměstnance se značným časovým odstupem, tedy v době, kdy již pracuje u jiného zaměstnavatele. Stávající zaměstnavatel tedy škodu uhradí a má nárok na náhradu vůči všem zaměstnavatelům, u kterých postižený zaměstnanec pracoval za podmínek, za nichž vzniká nemoc z povolání. Rozsah škody odpovídá době, po kterou zaměstnanec u těchto zaměstnavatelů pracoval.

Druhým předpokladem odpovědnosti zaměstnavatele je **vznik škody**. Škodou rozumíme majetkovou újmu vyjádřitelnou v penězích.(Srovnej Součková 1995:332) V případě odpovědnosti zaměstnavatele za škodu, která vznikla zaměstnanci utrpěním pracovního úrazu nebo zjištěním choroby z povolání, se jeho nárok na náhradu škody skládá z celé řady dílčích nároků jako náhrada za ztrátu na výdělku, náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění, náhrada za účelně vynaložené náklady spojené

s léčením a náhrada za věcnou škodu. Tyto druhy náhrad řeší §§ 369-379 platného zákoníku práce. Druhy jednotlivých náhrad budou dále rozebrány v druhé kapitole této práce.

Příčinná souvislost mezi pracovním úrazem nebo nemocí z povolání a škodou je dalším předpokladem odpovědnosti zaměstnavatele. Jedná se o příčinnou souvislost mezi úrazovým dějem nebo chorobou z povolání a poškozením na zdraví pracovníka, tedy mezi příčinou a následkem. O vztah příčinné souvislosti se jedná tehdy, vznikla-li tato škoda následkem pracovního úrazu nebo choroby z povolání. Tato příčinná souvislost musí být dána, resp. musí být prokázána. Přičemž z praxe je známo, že příčinná souvislost je dána i tehdy, jestliže úrazový děj byl *jednou z příčin* poškození zdraví zaměstnance, a to příčinou důležitou, podstatnou a značnou. (Srovnej Součková 1995:332,333)

Vyhláška Ministerstva zdravotnictví ČR č. 440/2001 Sb. o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění

Touto vyhláškou se stanovuje výše, do které se poskytuje náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem, nemocí z povolání nebo jiným poškozením zdraví. Odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění se určuje podle položek a sazeb bodového ohodnocení, které jsou uvedené v příloze této vyhlášky, přičemž hodnota jednoho bodu v současnosti činí 120,- Kč.

Výše odškodnění se stanoví na základě bodového ohodnocení stanoveného v lékařském posudku. Lékařský posudek zpracovává posuzující lékař, který je ošetřujícím lékařem poškozeného, nebo též zdravotnické zařízení, jehož posuzující lékař zpracoval lékařský posudek. V případě nemoci z povolání zpracovává posudek zdravotnické zařízení oprávněné k posuzování nemocí z povolání.

„Ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele může soud výši odškodnění stanovenou podle této vyhlášky přiměřeně zvýšit.“ (§ 7 odst. 3 citované vyhlášky)

Pojem **bolestné** je vysvětlen v § 2 této vyhlášky „... za bolest se považuje každé tělesné a duševní strádání způsobené škodou na zdraví osobě, která tuto škodu utrpěla.“

Bolestné je tedy náhradou za bolesti už vytrpěné a při určování bodového hodnocení lékař hodnotí akutní fázi bolesti.

Za jaké následky se odškodnění za **ztížení společenského uplatnění** poskytuje je popsáno v § 3 výše citované vyhlášky, a to „... za následky škody na zdraví, které jsou trvalého rázu a mají prokazatelně nepříznivý vliv na uplatnění poškozeného v životě a ve společnosti, zejména na uspokojování jeho životních a společenských potřeb, včetně výkonu dosavadního povolání nebo přípravy na povolání, dalšího vzdělávání a možnosti uplatnit se v životě rodinném, politickém, kulturním a sportovním, a to s ohledem na věk poškozeného v době vzniku škody na zdraví...“
Přiznání tohoto odškodnění tedy předpokládá, že dosavadní možnosti poškozeného uplatnit se v životě a ve společnosti jsou v důsledku úrazu či choroby z povolání objektivně a zásadně omezeny a v některých případech i úplně ztraceny.

Vyhláška Ministerstva zdravotnictví ČR č. 342/1997 Sb.

Uvedená vyhláška stanoví postup při uznávání nemocí z povolání a vydává seznam zdravotnických zařízení, která tyto nemoci uznávají.

Proces posuzování a uznávání nemocí z povolání je po odborné stránce složitý, časově náročný. Pokusím se o velmi stručné vysvětlení: na základě podnětu ošetřujícího lékaře nebo osoby trpící onemocněním posoudí onemocnění příslušné pracovně lékařské pracoviště se sídlem v územním obvodu střediska nemocí z povolání, v jehož územním obvodu je místo trvalého pobytu postiženého. Posuzuje onemocnění na základě jeho zdravotního stavu před vznikem nemoci a dále na základě podmínek vzniku. Podmínky vzniku onemocnění ověřuje příslušná krajská hygienická stanice. Po ověření závěrů posouzení onemocnění vydá příslušné středisko nemocí z povolání posudek, kterým se uznává nemoc z povolání. Tento posudek musí mít určité náležitosti, mimo jiné i datum zjištění nemoci, kterým je den vyšetření, kdy bylo poprvé prokázáno onemocnění uznané později za nemoc z povolání. Posudek zašle osobě trpící nemocí z povolání, praktickému lékaři, který poskytuje nemocnému primární zdravotní péči, příslušnému lékaři závodní preventivní péče a v neposlední řadě osobě nebo organizaci, pro kterou v souvislosti s vydáním tohoto posudku vyplývají povinnosti, tj. zaměstnavateli poškozeného.

Nemoci z povolání vznikají nepříznivým působením chemických, fyzikálních, biologických nebo jiných škodlivých vlivů, pokud vznikly za podmínek uvedených v seznamu nemoci z povolání. Úplný seznam nemocí z povolání stanoví Nařízení vlády č. 290/1995 Sb.

Choroby, které vznikají v hornictví jsou uvedeny v kapitole II., která uvádí seznam chorob z povolání způsobené fyzikálními faktory – porucha sluchu způsobená hlukem, nemoci cév rukou při práci s vibrujícími nástroji – vazoneuróza, nemoci kostí kloubů, šlach. Dále v kapitole III., kde jsou uvedeny choroby z povolání týkající se dýchacích cest, plic – pneumokonióza způsobená uhelným prachem. V kapitole IV. jsou vyjmenovány nemoci z povolání kožní – nemoci kůže způsobené fyzikálními, chemickými nebo biologickými faktory.

2. Proces odškodňování – druhy náhrad

Povinnost odškodnit pracovníka, který utrpěl pracovní úraz nebo u něho byla zjištěna nemoc z povolání vyplývá z § 366 Zákoníku práce. Odškodňuje ten zaměstnavatel, u něhož pracovník pracovní úraz utrpěl nebo ten, u něhož postižený pracovník naposledy pracoval za podmínek při nichž nemoc z povolání, kterou je postižen, vzniká. Aby mohlo dojít k plnění ze strany zaměstnavatele, je nutné, aby byly splněny tři základní podmínky pro odškodnění:

- existence nemoci z povolání nebo pracovního úrazu,
- vznik škody a
- příčinná souvislost mezi pracovním úrazem nebo nemocí z povolání a škodou.

Pokud jsou splněny shora uvedené podmínky, zaměstnavatel poskytuje poškozenému tyto náhrady (§ 369 - 373 ZP):

1. ztrátu na výdělku
2. bolest a ztížení společenského uplatnění
3. účelně vynaložené náklady spojené s léčením
4. věcnou škodu

2.1. Ztráta na výdělku

Ztráta na výdělku je dvojí:

- náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti (§ 370 ZP)
- náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti (§ 371 ZP)

Náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti představuje rozdíl mezi průměrným hrubým měsíčním výdělkem před pracovní neschopností a výší nemocenských dávek pobíraných poškozeným po dobu pracovní neschopnosti. Náhrada může být i opakovaná. Půjde-li o novou pracovní neschopnost z téže příčiny, to znamená, bude-li potvrzeno ošetřujícím lékařem, že každá další pracovní neschopnost je v příčinné souvislosti s původní nemocí z povolání nebo pracovním úrazem, vzniká poškozenému nový nárok na náhradu škody. Při konkrétním výpočtu výše náhrady se

pak bude vycházet z průměrného výdělku zaměstnance před vznikem této další škody, nikoli před utrpením pracovního úrazu či přiznání choroby z povolání.

Náhrada za ztrátu na výdělkem po skončení pracovní neschopnosti – tzv. *renta* je podstatně složitější náhradou, která přísluší poškozenému, jestliže v důsledku pracovního úrazu nebo choroby z povolání byl převeden ne méně placenou práci. Náhrada pak představuje rozdíl mezi průměrným výdělkem před převedením a nově dosahovaným výdělkem na pracovišti, k němuž se přičte částečný invalidní důchod, pokud si o něho požádá a je mu přiznán z téhož důvodu.

V případě, že zaměstnanec obdrží plný invalidní důchod, nemá žádný výdělek, náhrada mu přísluší ve výši rozdílu mezi průměrným výdělkem a výši přiznaného plného invalidního důchodu.

Zákon řeší i případy, kdy se postižený stane nezaměstnaným a je veden v evidenci uchazečů o zaměstnání.¹ Za výdělek se v těchto případech považuje výdělek ve výši minimální mzdy.

K problematice této náhrady je nutno uvést, že její poskytování je časově omezeno věkem 65-ti let. Poslední náhrada přísluší za měsíc, v němž postižený dosáhne tohoto věku, nebo do data přiznání starobního důchodu. V praxi se setkávám s případy, kdy poškozený splňuje podmínky pro poskytování starobního důchodu (u horníků je to většinou v 55 letech jeho fyzického věku) a nikdo ho nedonutí (není zákonná povinnost), aby si o starobní důchod požádal. Je veden nadále v evidenci uchazečů o zaměstnání až do věku 65-ti let. Tuto anomálii, která představuje pro státní rozpočet zbytečnou zátěž, je možno dle mého názoru odstranit pouze změnou zákona, a to buď změnou v Zákoníku práce tak, že se upraví ustanovení týkající se délky poskytování renty na znění, že nárok na poskytování náhrady za ztrátu na výdělkem u poškozeného zaniká vznikem nároku na starobní důchod nebo změnou zákona o zaměstnanosti, tak, že úřad práce vyřadí poškozeného z evidence uchazečů o zaměstnání dnem jeho vzniku nároku na starobní důchod.

¹ Dříve platný Zákoník práce tyto případy neřešil, jelikož pojem „nezaměstnanost“ neznal.

2.2. Náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění

Jde o jednorázové náhrady (§ 372 ZP) osobního charakteru. Zaměstnanec předloží zaměstnavateli lékařský posudek, kde lékař hodnotí bolest nebo ztížení společenského uplatnění určitým počtem bodů. Určování výše náhrady v jednotlivých případech je určena „sazebníkem“ bodů, který je uveden ve Vyhlášce Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb. Jeden bod ve finančním vyjádření toho času představuje 120,- Kč.

V souvislosti s bolestným a náhradou za ztížení společenského uplatnění nastává otázka, kdy lze výši této škody stanovit. Vyhláška zde stanoví, že bolestné se stanovuje po stabilizaci bolesti (§ 4, odst.2) nebo kdy lze stav pacienta považovat za ustálený (§ 8, odst.2a) a u ztížení společenského uplatnění zpravidla po jednom roce poté, kdy ke škodě na zdraví došlo (§ 8, odst. 2b), přičemž nový posudek může být vydán v případě výrazného zhoršení následků.

Přestože jde o náhrady jednorázové, je možné opakované plnění ze stejného titulu. Např. u bolestného tehdy, je-li potřeba k léčení poškozeného nového chirurgického zákroku, pak se jedná o novou škodu, u ztížení společenského uplatnění tehdy, dojde-li postupem doby u poškozeného k tak výraznému zhoršení trvalých následků, že lékař stanoví nové, vyšší hodnocení škody. Pak je novou škodou rozdíl mezi původním a novým hodnocením. Vždy je nutné, aby posudek obsahoval potvrzení, že jde o škodu přímo související s původním úrazem nebo chorobu z povolání.

2.3. Náhrada účelně vynaložených nákladů spojených s léčením (§ 373 ZP)

V současné době nabývají tyto náklady větších rozměrů, než bylo doposud zvykem, což nepochybně souvisí s reformou, která v současné době ve zdravotnictví probíhá. Jde o náklady účelně vynaložené a spojené s léčením, např. náklady na léky, zdravotnické pomůcky apod., které jsou na základě lékařského potvrzení nezbytně nutné k léčení poškozeného a nejsou plně hrazeny zdravotní pojišťovnou.

V hornictví poškození zaměstnanci běžně uplatňují u pracovních úrazů náklady na léky, na ošetření v zubních ambulancích, ortopedické pomůcky, cestovní výlohy k návštěvě lékaře a poškození trpící chorobou z povolání uplatňují náklady na pobyty v lázních, náklady na pořízení naslouchadel (choroba z povolání – nedoslýchavost) aj.

Výši vynaložených nákladů ve spojitosti s léčením musí zaměstnanec prokázat, tj. doložit dokladem o zaplacení, např. paragonem z lékárny, dokladem o zaplacení zdravotnických pomůcek či poplatků.

2.4. Náhrada věcné škody

Věcnou škodou obecně rozumíme takovou škodu, kterou zaměstnanec utrpěl na věcech. V souvislosti s pracovním úrazem nebo chorobou z povolání prakticky nepřipadají v úvahu případy přímo na konkrétních věcech, ale mohou nastat jiné, např. obstarání výpomoci, kdy postižený musí vynaložit vyšší náklady na údržbu domácnosti, jelikož on sám ji v důsledku zdravotního poškození není schopen obstarat. Velmi často uplatňovaná věcná škoda jsou výdaje za poplatky – za vystavování posudků o bolestném a ztížení společenského uplatnění, regulačních poplatků. Pokud tyto poplatky uhradí sám poškozený, jde o věcnou škodu na jeho straně a má nárok na její náhradu. Samozřejmě i zda platí, že výši škody musí prokázat.

Pokud zaměstnanec v důsledku choroby z povolání nebo pracovního úrazu zemře, náleží pozůstalým náhrada, kterou v rozsahu své odpovědnosti poskytuje zaměstnavatel zemřelého. Druhy náhrad stanoví § 375 - 379 ZP. Jedná se o tyto náhrady:

- náhrada účelně vynaložených nákladů spojených s jeho léčením a náhrada přiměřených nákladů spojených s pohřbem
- náhrada nákladů na výživu pozůstalých
- jednorázové odškodnění pozůstalých
- náhrada věcné škody

2.5. Náhrada účelně vynaložených nákladů spojených s jeho léčením a náhrada přiměřených nákladů spojených s pohřbem

Jde o náhrady, které blíže specifikuje § 376 ZP s tím, že je výslovně uvedeno, že tyto náhrady přísluší tomu, kdo náklady vynaložil. U nákladů spojených s pohřbem jde

o výdaje účtované za pohřeb zpravidla pohřební službou, hřbitovní poplatky, výdaje na zřízení pomníku (omezeny částkou 20 000,- Kč), výdaje na úpravu pomníku nebo desky, cestovní výlohy a z jedné třetiny obvyklých výdajů na smuteční ošacení osobám blízkým.

2.6. Náhrada nákladů na výživu pozůstalých

Podmínky poskytování této náhrady jsou uvedeny v § 377 ZP. Zaměstnavatel hradí náhradu těm pozůstalým, kterým zemřelý zaměstnanec poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu, nejdéle však do doby, do které by mu byla poskytována náhrada za ztrátu na výdělků dle § 371 ZP, tj. do doby, kdy by dosáhl věku 65-ti let. Při výpočtu náhrady na výživu se vychází z průměrného výdělků zemřelého, od kterého se odpočítává důchod přiznaný pozůstalým a naopak se nepřihlíží k jejich případnému výdělků.

2.7. Jednorázové odškodnění pozůstalých

V § 378 ZP jsou taxativně stanoveny částky příslušející pozůstalému manželovi a nezaopatřenému dítěti na 240 000,- Kč každému. Rovněž jednorázové odškodnění ve výši 240 000,- Kč náleží i rodičům zemřelého, jestliže s nimi žili ve společné domácnosti. To platí i v případě, kdy se zemřelým zaměstnancem žil v domácnosti pouze jeden rodič.

K výše uvedeným náhradám uvádím tu skutečnost, že v současné době platí uvedená ustanovení zákoníku práce, která však pozbudou účinnost dnem, kdy vstoupí do účinnosti nová právní úprava úrazového pojištění zaměstnanců. Tato právní úprava je kodifikována zákonem č. 266/2006 Sb. o úrazovém pojištění zaměstnanců, jenž měl nabýt účinnosti dnem 1. ledna 2008, avšak tato účinnost byla odložena, prozatím o dva roky. Zákon nároky zaměstnanců pojímá zcela jinak, již nejde o náhradu škody, ale svým pojetím spíše o sociální dávky. Zda zákon skutečně nabude účinnost nebo bude nahrazen zcela jinou právní úpravou, si zatím nikdo z pracovníků v této oblasti netroufne odhadnout.

Proces odškodňování – profesní zkušenost

Četnost pracovních úrazů a chorob z povolání v hornictví je dost vysoká, což samozřejmě vyplývá z fyzicky náročné a vysoce rizikové práce důlních zaměstnanců. Měsíčně dochází k několika pracovním úrazům, které pak následně při vážných poškozeních zdraví přecházejí v renty. Kromě pracovních úrazů vznikají u důlních zaměstnanců choroby z povolání, které bezprostředně souvisí s výkonem hornického povolání, především choroby týkající se dýchacích cest a plic – zaprášení plic (*pneumokonióza*) - způsobená zaprášením plic uhelným prachem, který vzniká při dobývání uhlí, choroby způsobené fyzikálními faktory – jako porucha sluchu (*nedoslýchavost*) - způsobená nadměrným hlukem, nemoci cév rukou (*vázoneuróza*), nemoci kostí, kloubů, šlach, způsobená při práci s vibrujícími nástroji a nemoci z povolání kožní – nemoci kůže (*ekzémy*) - způsobené fyzikálními, chemickými nebo biologickými faktory.

V praxi to tedy znamená, že při vzniku pracovního úrazu nebo choroby z povolání je postižený zaměstnanec po dobu pracovní neschopnosti doplácen do průměrného výdělku před vznikem pracovního úrazu nebo choroby z povolání, tzv. náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti. Tato náhrada je vyplácena s měsíčním zpožděním, tudíž v prvopočátku dojde k tomu, že poškozený má první měsíc vypláceny jen nemocenské dávky a doplatek obdrží až následující měsíc. Po skončení nemocenské mu zaměstnavatel vyplatí i bolestné, případně ztížení společenského uplatnění.

Pokud je zaměstnanec úplně vyléčen, je tedy schopen vykonávat svou původní profesi, vrátí se zpět na původní pracoviště. To však není vždy pravidlem. Většinou u těžších pracovních úrazů a u přiznaných chorob z povolání se již na původní pracoviště vrátit nemůže, jelikož pozbyl dlouhodobě pracovní způsobilost k výkonu dřívější profese. O zdravotní způsobilosti rozhoduje lékař závodní preventivní péče. V takových případech je zaměstnavatel povinen pracovníka převést na jinou vhodnou práci, odpovídající jeho zdravotnímu stavu a poskytovat mu doplatek do průměrného výdělku před převodem. Jestliže takovou práci pro něho nemá, ukončí s ním pracovní poměr, a to ze zdravotních důvodů.

Pokud se poškozený znovu zaměstná, je náhrada-renta poskytována ve výši rozdílu mezi rozhodným hrubým průměrným výdělkem před vznikem škody (tj. výdělek,

kterého dosahoval u bývalého zaměstnavatele) a sníženým výdělkem, kterého nyní dosahuje u jiného zaměstnavatele. Pro vyřazené horníky je velmi problematické se znovu zaměstnat a najít odpovídající práci, která by po zdravotní stránce vyhovovala, proto většina z nich je vedena jako uchazeči o zaměstnání na úřadě práce. Pro splnění podmínek pro poskytování náhrady musí prokazovat, že se aktivně zajímá o získání odpovídajícího zaměstnání. Toto poškozený prokazuje především písemným potvrzením, že je veden v evidenci úřadu práce. Potvrzení z úřadu práce pak poškozený pravidelně každý kalendářní měsíc předkládá bývalému zaměstnavateli, který mu poskytuje uvedenou náhradu. Pokud toto potvrzení z úřadu práce nepředloží, renta mu za daný měsíc poskytnuta není, neboť neprokázal, že se aktivně zajímá o získání zaměstnání. V případě nezaměstnaného poškozeného pak výše náhrady-renty představuje rozdíl mezi průměrným hrubým výdělkem před vznikem škody a aktuální výši minimální mzdy, případně aktuální výši částečného invalidního důchodu, pokud je poškozenému přiznán z téhož důvodu.

Náhrada u bývalého zaměstnance, který pobírá plný invalidní důchod na následky pracovního úrazu nebo choroby z povolání, představuje rozdíl mezi průměrným hrubým výdělkem a aktuální výši plného invalidního důchodu. Zatím je každoročně prováděna valorizace průměrných výdělků, která je schválena vládou a uveřejněna ve Sbírce zákonů ve formě Nařízení vlády. Procento valorizace se odvíjí od mzdového vývoje v naší společnosti.

Renta se vyplácí jako pravidelná měsíční platba, vždy měsíc pozadu. Zaměstnavatel ji poškozenému poskytuje až do 65-ti let, pokud ovšem nedojde ke změně poměrů. Např. o podstatnou změnu v poměrech poškozeného jde tedy, jestliže zaměstnanci, který pobírá náhradu za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti při uznání invalidity, byl na jeho žádost přiznán starobní důchod, případně mimořádný starobní důchod. Přiznáním uvedených důchodů nárok na náhradu za ztrátu na výdělků zaniká.

Častou změnou poměrů, v důsledku níž se organizace úspěšně domáhá zrušení své povinnosti platit poškozenému náhradu, je změna poměrů způsobena jiným obecným onemocněním nebo zhoršením zdravotního stavu, jež není v příčinné souvislosti s utrpeným pracovním úrazem nebo chorobou z povolání poškozeného. (Srovnej Součková 1995:388,389)

Nedílnou součástí odškodňovací praxe je realizace výsledků soudních sporů, tzn. jejich aplikace na konkrétní případy odškodňování. Podstatou probíhajících soudních sporů je ve většině případů dokazování, zda poškozený splnil podmínky pro přiznání náhrady, zda trpí chorobou z povolání či pracovním úrazem, zda vznikla škoda a zda škoda je v příčinné souvislosti s jeho poškozením zdraví. Často to bývají poškození zaměstnanci, kteří trpí kromě choroby z povolání nebo pracovního úrazu i jinou obecnou chorobou, a proto jim nelze přiznat náhradu dobrovolně, ale až na základě rozhodnutí soudu. Prokazování u soudního jednání bývá zdlouhavé na základě několika znaleckých posudků. V mnoha případech se znalci ve svých závěrech rozcházejí. Rozhodnutí soudu se opírá pak o rozhodující znalecký posudek, který většinou dá za pravdu poškozenému.

Kromě sporů ohledně přiznávání náhrad jsou vedeny spory týkající se výše odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání. Výši odškodnění určuje lékař dle vyhlášky o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění. U těžkých pracovních úrazů může soud výši odškodnění ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele přiměřeně zvýšit.

Jedná se o případy, kdy např. dojde k těžkému poškození končetin, k psychickému poškození a následků, které se natolik výrazně a negativně promítnou do běžného života postiženého, že jsou dány důvody k jeho mimořádnému odškodnění. Vzhledem k tomu, že zákonnou úpravou je dána povinnost o výši odškodnění k rozhodnutí soudu, je na postiženém, v tomto případě žalobci, aby prokázal před soudem, že se v jeho konkrétním případě skutečně jedná o případ hodný mimořádného zřetele (prokazuje se znaleckým posudkem) a že následky pracovního úrazu nebo choroby z povolání jsou natolik vážné a že svým rozsahem překračují rámec běžného obvyklého poškození zdraví s případnými následky a jsou tedy dány důvody k mimořádnému odškodnění.

Každý zaměstnavatel, který zaměstnává alespoň jednoho zaměstnance v pracovním poměru, je ze zákona povinen platit za tohoto zaměstnance povinné zákonné pojištění, právě pro případ odškodnění pracovních úrazů a nemocí z povolání. Výběr pojišťovny je prozatím dán zákonem, v našem případě je to pojišťovna Kooperativa, a.s. Pokud by zaměstnavatel v průběhu poskytování náhrady-renty zanikl, ze zákona povinnost poskytování náhrady přechází přímo na pojišťovnu. Pojišťovna má pak každý rok povinnost provést vyúčtování přijatého zákonného pojištění

a poskytnutých refundací. Pokud pojišťovna vyplatí na refundacích zaměstnavatelům vyšší částku než přijala od zaměstnavatelů ze zákonného pojištění, požádá o úhradu nedoplatku stát a stát ze zákona tuto platbu pojišťovně uhradí.

V praxi to funguje tak, že zaměstnavatel ve smyslu zákona poskytne poškozenému z vlastních finančních zdrojů patřičnou náhradu. Jednou za měsíc, na základě předložených dokladů o zaplacení jednotlivých náhrad, si částky vyúčtuje u pojišťovny. Ta po provedení kontroly správnosti vyplacených částek, provede refundaci.

3. Sociální opatření zaměstnavatele

Práce v hornictví předpokládá zvýšené riziko poškození zdraví u důlních zaměstnanců při těžbě uhlí. Jak již bylo uvedeno, dochází zde k četným pracovním úrazům a vzniku chorob z povolání. Zaměstnavatel nad rámec zákonné úpravy řeší zmírnění těchto dopadů v kolektivní smlouvě, kterou uzavírá pravidelně na určité období s odborovým svazem, který zastupuje zájmy zaměstnanců. V oblasti sociálního opatření citované kolektivní smlouvy se mimo jiné zavazuje, že v případě úmrtí zaměstnance v důsledku pracovního úrazu při plnění pracovních úkolů poskytne mimořádnou sociální podporu pozůstalým, kterým zemřelý poskytoval výživu. Pro případ smrti nejméně 150 000,- Kč a pro případ trvalých následků 200 000,- Kč, pokud se stane zaměstnanec z tohoto důvodu plně invalidním, nebo 100 000,- Kč, pokud se stane z tohoto důvodu částečně invalidním.

Před účinností nového Zákoníku práce č. 262/2006 Sb., kdy nebylo odstupné z titulu rozvázání pracovního poměru následkem pracovního úrazu nebo choroby z povolání zákonem řešeno, bylo v kolektivní smlouvě dohodnuto, že tito uvolnění pracovníci obdrží odstupné ve výši 10-ti násobku průměrné měsíční mzdy. Platný Zákoník práce však již v § 67 stanoví, že zaměstnanci z výše uvedených důvodů příslušní odstupné ve výši nejméně dvanáctinásobku průměrného měsíčního výdělku.

Kromě hmotného zabezpečení, věnuje nemalou pozornost zaměstnavatel i preventivní zdravotní péči. Vysílá zaměstnance na preventivní zdravotní prohlídky a na komplexní zdravotní prohlídky včetně vyšetření na oddělení chorob z povolání a pracovního lékařství u zaměstnanců vyřazovaných pro nejvyšší přípustnou expozici (dále jen NPE).² Tím chce zaměstnavatel předejít situaci, aby pracovník, který dosáhne NPE a trpěl chorobou z povolání, která by nebyla v době rozvázání pracovního poměru zjištěna, nebyl poškozen tím, že by nebyl odškodněn z titulu choroby z povolání. To znamená, že by mohl odejít (ukončit pracovní poměr), aniž by mu bylo přiznáno odstupné a náhrada za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti – renta.

² NPE – nejvyšší přípustná expozice – tzv. preventivní opatření pro zaměstnance pracující v důlním prostředí – dosažením nejvyšší přípustné expozice (podle směn odpracovaných v dole – uvádí se v %) je zaměstnanec vyřazen z dolu, aby u něj nevznikla choroba z povolání

Dále v zájmu zvýšení ochrany zdraví při práci a prevence vzniku nemocí z povolání zajišťuje zaměstnavatel na vlastní náklady rekondiční pobyty nebo ambulantní rehabilitační péči pro zaměstnance se stálým pracovištěm v podzemí, a to v rozsahu maximálně dvou týdnů po odpracování každých tří let.

Z výše uvedeného vyplývá, že zaměstnavatel věnuje nemalou pozornost sociální oblasti. Nad rámec svých povinností, které ukládá zákon, řeší ochranu zdraví a prevenci zaměstnanců před vznikem úrazů a chorob z povolání v dohodě mezi zaměstnavatelem a zástupci zaměstnanců, a to ustanoveními v kolektivní smlouvě. Jedná se o významná opatření, která vedou k rozvoji sociální politiky zaměstnavatele, na který se v současné době v naší společnosti upozorňuje a klade důraz.

4. Sociální aspekty

4.1. Úrazovost a vznik chorob z povolání

Náročnost práce v hornictví, a to zejména na úseku její bezpečnosti, kdy důlní pracoviště jsou jedním z nejrizikovějších pracovišť ve státě, vykazuje oproti jiným odvětvím značnou četnost pracovních úrazů, jakož i chorob z povolání. Zvyšování bezpečnosti na všech pracovištích v dole je jedním z hlavních úkolů vedení důlní společnosti. Tato se provádí zaváděním nových osobních ochranných pomůcek např. ochrana páteře, loktů a holenních kostí, zaváděním vysoce moderních technologií, které jsou po stránce bezpečnosti pro vznik úrazu zaměstnance méně rizikové. Již několik let funguje tzv. „Program pro prevenci příčin vzniku pracovních úrazů a eliminaci jejich nejčastějších zdrojů“, který má za úkol preventivními opatřeními v oblasti bezpečnosti předcházet vzniku pracovních úrazů a vyloučit z nich nejčastější příčiny. Sledované ukazatele bezpečnosti, tj. úrazová četnost, úrazová závažnost a frekvence úrazů se v důsledku uvedených opatření rok od roku snižuje, což dokazuje následující tabulka.

Tabulka č. 1 – Vývoj úrazovosti v dole za období let 2001 – 2008

(týká se jedné důlní společnosti z celého regionu Karvinska)

Období	Registrované PÚ	Závažné PÚ	Smrtelné PÚ
2001	204	1	2
2002	176	2	0
2003	145	0	2
2004	133	3	0
2005	186	1	3
2006	115	0	0
2007	97	0	1
2008	96	0	2

Tabulka č. 2 – Přehled vzniku chorob z povolání za období let 2001 – 2008

(týká se jedné důlní společnosti z celého regionu Karvinska)

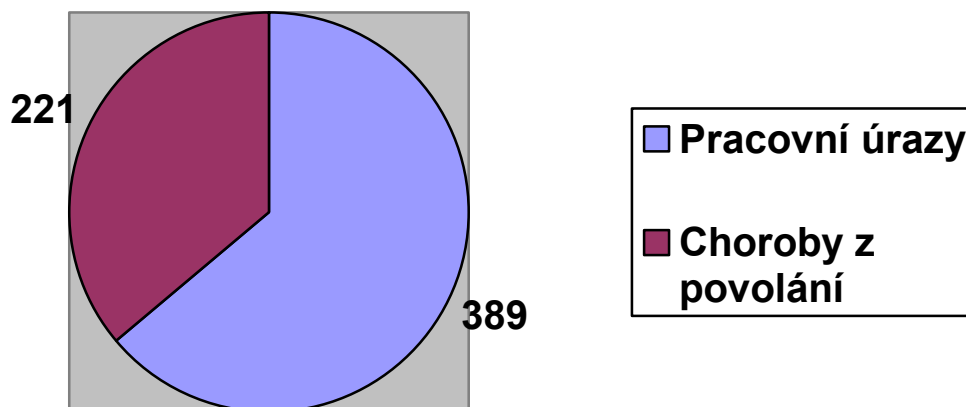
Období	Zaprášení plic	Vazoneuróza	Ekzém
2001	9	15	6
2002	2	13	2
2003	2	8	1
2004	3	5	0
2005	3	4	1
2006	3	6	1
2007	3	4	0
2008	5	2	1

Tabulka č. 2 rovněž svědčí o tom, že počet zjištěných chorob se úměrně snižuje, a to v důsledku, jak již bylo uvedeno výše, zaváděním vysoce moderních technologií při dobývání uhlí. Nové zařízení produkují při rubání uhlí méně prachu a tím se předchází vzniku chorob z povolání – zaprášení plic. Rovněž tak omezení používání vibrujících nástrojů, které se dříve používali při těžbě uhlí, má za důsledek snížení počtu vzniku chorob z povolání – vazoneuróz. Kvalitní ochranné pomůcky, které důlní společnost zabezpečuje pro pracovníky – gumové holínky, vyrobeny ze speciálních materiálů, jejichž používání snižuje riziko vzniku různých ekzémů, které jsou rovněž klasifikovány jako choroby z povolání.

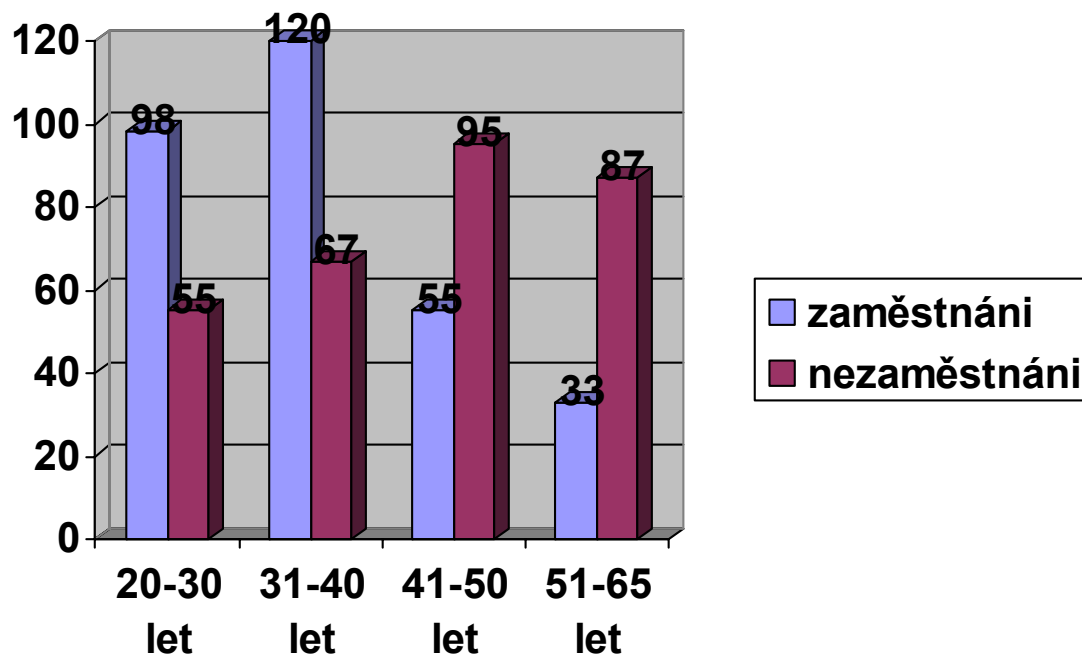
4.2. Vznik náhrad za ztrátu na výdělku – tzv. rent

Vznik pracovních úrazů a chorob z povolání u důlních zaměstnanců má za následek, že již nejsou schopni vykonávat původní profesi a jsou vyřazováni z dolu. Počet poživatelů rent v naší důlní společnosti, které vznikly v průběhu let 1993-2008, činí 610. Obrázek č. 1 vypovídá o tom, že podstatnou část přiznaných náhrad jsou v důsledku utrpených pracovních úrazů a menší část tvoří renty přiznané na následky chorob z povolání.

Obrázek č. 1 – Celkový přehled poživatelů náhrad dle členění na úrazy a choroby z povolání

Obrázek č. 2 – Přehled zaměstnaných a nezaměstnaných poživatelů náhrad dle věkové struktury

Obrázek č. 2 znázorňuje přehled poživatelů náhrad za ztrátu na výdělku dle věkových kategorií, a to z hlediska zaměstnanosti. Je zřejmé, že postižení ve věku mezi

20-40 lety jsou schopni se zaměstnávat lépe, než je tomu u vyšších věkových skupin. Příčinu bych viděla v lepší adaptabilitě mladších lidí vůči novému zaměstnání, dovedou se rychleji zorientovat a přizpůsobit, a pokud mají práci odpovídající jejich zdravotnímu omezení, jsou schopni v zaměstnání setrvat déle. Naproti tomu u starších vyřazených horníků, kteří v hornictví pracovali podstatně déle a jejich organismus je méně odolný vůči dalším chorobám, způsobuje, že v kombinaci s častým čerpáním nemocenských dávek, je šance na získání práce minimální. Rovněž zde hraje roli i menší schopnost rekvalifikace jedinců. Část z nich má jen základní vzdělání, většina je vycvičena v oboru hornictví. Musí překonávat i psychickou bariéru, která jim stojí v cestě při získávání nového zaměstnání, což je pro ně vzhledem k jejich věku, zdravotnímu stavu a schopnostem neřešitelným problémem.

4.3. Přezkoumávání zdravotního stavu u poživatelů rent

U poživatelů náhrad za ztrátu a výdělku zákon ukládá odpovědnému bývalému zaměstnavateli kdykoli prověřovat, zda jsou splněny podmínky pro poskytování renty. V praxi to znamená, že jednou ročně jsou poživatelé rent povinni předložit potvrzení od svého ošetřujícího lékaře, zda nedošlo ke změně jeho zdravotního stavu a to v důsledku jiného chronického onemocnění. Pokud tato situace nastane, je vypracován odborný znalecký posudek, který zhodnotí celkový zdravotní stav poškozeného. Pokud dojde k situaci, kdy u postiženého převládá jiné onemocnění, které nesouvisí s úrazem nebo chorobou z povolání, je mu renta odejmuta.

Příčiny vzniku jiného onemocnění souvisí s narůstajícím věkem poškozených a jejich životním stylem. Objevují se u nich chronická onemocnění jako hypertenze nebo cukrovka, což jsou v dnešní době běžné tzv. civilizační choroby. Jsou i případy poškození jater vlivem nadměrného požívání alkoholu.

Pro názornost uvádím tabulku vývoje odejmutí rent vlivem získání jiného obecného onemocnění:

Tabulka č. 3 – Vzorek 20-ti případů odejmutí náhrad v roce 2008

Případ	Rok nar.	Počet let	Renta pro	Vznik jiného obecného onemocnění
1	1947	8	vazoneuróza	zánět zevního ucha
2	1949	8	vazoneuróza	onemocnění páteře
3	1953	14	vazoneuróza	onemocnění srdce, hypertenze
4	1954	14	vazoneuróza	cukrovka, hypertenze, cirhóza jater
5	1954	15	silikóza	onemocnění páteře
6	1961	13	ekzém	cirhóza jater
7	1959	12	úraz	onemocnění páteře, hypertenze
8	1957	13	úraz	nepracovní úraz – dolní končetina
9	1955	9	úraz	cukrovka
10	1954	8	úraz	cukrovka, hypertenze
11	1945	14	vazoneuróza	onemocnění srdce
12	1945	11	silikóza	hypertenze, závislost na alkoholu
13	1959	14	úraz	onemocnění páteře
14	1964	13	úraz	hypertenze, cirhóza jater
15	1961	9	úraz	závislost na alkoholu
16	1947	8	silikóza	závislost na alkoholu, hypertenze
17	1972	10	úraz	artróza kyčelních kloubů
18	1948	14	vazoneuróza	závislost na alkoholu, hypertenze
19	1953	14	silikóza	onemocnění srdce, cirhóza jater
20	1961	5	úraz	hypertenze

Z uvedeného vzorku dvaceti případů lze jednoznačně vyvodit, že jiná chronická onemocnění vznikají u poživatelů rent u vyšší věkové skupiny. Ve věku mezi 50-60 lety to bylo 15 případů, 4 případy se týkaly věkové skupiny mezi 40-49 lety a 1 případ byl pod hranici 39 let. Z hlediska druhu obecného onemocnění patří mezi nejčastější hypertenze, cirhóza jater a závislost na alkoholu.

4.4. Přiznávání plných a částečných invalidních důchodů poživatelům náhrad za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti

Jak již bylo uvedeno výše, náhrada za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti je rozdíl mezi průměrným výdělkem před vznikem škody a výdělkem dosahovaným na novém pracovišti. V případě, že si postižený požádá o invalidní důchod a je mu přiznán z téhož důvodu, odpočítává se od průměrného výdělků i jeho výše.

Z celkového počtu poživatelů náhrad, vzniklých v průběhu let 1993 – 2008 v naší důlní společnosti, tj. 610, v současné době pobírá plný invalidní důchod jen 11 poškozených a částečný invalidní důchod 118 poškozených. Plný invalidní důchod je rentistům přiznáván jen v ojedinělých případech po zvlášť těžkých pracovních úrazech, a to většinou jen na přechodnou dobu. To znamená, že pokud léčení neskončilo v době, po kterou má nárok na řádnou nemocenskou, je mu přiznán plný invalidní důchod jen dočasně. Po ustálení zdravotního stavu je mu plný invalidní důchod odebrán a v mnoha případech mu není přiznán ani částečný invalidní důchod, i když by měl mít, co se týče poškození zdraví, na něj nárok.

V praxi jsem zaznamenala případy, kdy zaměstnanci utrpěli těžké pracovní úrazy, na jejichž následky jim byla amputována dolní končetina, v jiném případě postižení ochrnuli a zůstali na invalidním vozíku a plné invalidní důchody jim byly odebrány už po roce. V jednom případě byl ponechán částečný invalidní důchod. Tito poškození odebrání důchodu považovali jako křivdu vůči své osobě. Tvrzení některých úředníků „vždyt' máte rentu, nepotřebujete důchod“ v nich vyvolalo pocit méněcennosti a přesvědčení, že se k nim společnost odvrátila zády. Jejich zdravotní stav po úraze nebyl za tak krátkou dobu stabilizován a po psychické stránce nebyli připraveni na to, aby se mohli aktivně zajímat o práci.

Přiznávání a odebrání důchodů není předmětem této práce, ale faktem zůstává, že takovéto případy u žádosti o důchody v našem regionu nastaly. Tyto skutečnosti jsou všeobecně známy. Tímto se nabízí otázka, zda je tento přístup k postiženým horníkům morální. Při odpovědi musíme brát v potaz i skutečnosti dané doby na počátku let

devadesátých minulého století, které vedly k těmto rozhodnutím. V té době proběhlo hromadné vyřazování horníků se zdravotním postižením z dolu a v návaznosti na tuto situaci se podstatně zvýšil počet přiznaných rent. S tímto jevem souvisel i nárůst žádostí o přiznání invalidních důchodů, což by vysvětlovalo výše uvedený přístup k žadatelům z řad horníků.

5. Sociální dopady

5.1. Nezaměstnanost

Fenoménem regionu Karvinska je nezaměstnanost. Převážnou část nezaměstnaných v tomto regionu tvoří bývalí horníci, kteří přišli o práci v důsledku poškození svého zdraví následkem utrpěného pracovního úrazu nebo choroby z povolání. Jejich nalomené zdraví jim již neumožňuje, aby se plnohodnotně zařadili do pracovního procesu. Evidence na úřadě práce je jednou z podmínek k tomu, aby od svého bývalého zaměstnavatele rentu obdržel. Musí pravidelně měsíčně docházet na úřad práce, dodržovat přesné datum a hodinu návštěvy, což někteří chápou jako nedůstojné jednání ze strany úředníků vůči nim. V případě nedostavení se na úřad práce ve stanovený den a hodinu bez řádného omluvení, má pak za následek vyřazení dotyčného z evidence až na dobu půl roku, než ho opět zařadí zpět. To má pak za následek i ten, že za dané období nemá nárok na výplatu renty. Tím se dostává do složité životní situace, kdy zůstává bez finančních prostředků. Pak mu nezbývá nic jiného, než se co nejdříve zaměstnat, aby mu byla nadále vyplácena renta.

Z praxe je známo, že na úřadě práce jsou vyřazení horníci evidováni i několik let, než je jim nabídnuta práce, kterou by mohli vykonávat. Pokud jim úřad práce zaměstnání zprostředkuje, většinou v ní setrvají jen krátce. Zaměstnavateli se nelíbí, že čerpají časté nemocenské a nebo chtějí, aby vykonávali i práce, které neodpovídají jejich zdravotnímu stavu i když věděli, že přijímají zaměstnance s určitým zdravotním omezením. Zaměstnavatel s ním pak rozváže pracovní poměr ve zkušební lhůtě.

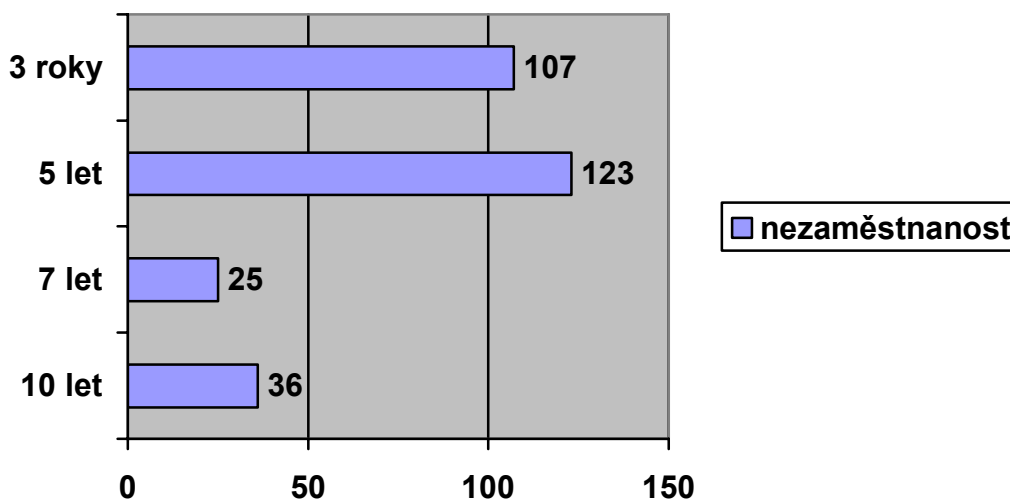
Je pravdou, že ne všichni jsou stejně zdravotně poškozeni. Někteří mají opravdu velké zdravotní problémy a jsou „rádi“, že jsou v evidenci a není jim nabízena žádná práce.

I když v posledním období se podmínky evidence zpřísnili a dochází k takovým případům, kdy úřad práce doslova nutí nemocné bývalé horníky v pokročilém věku, kteří byli i více jak deset let vedeni na úřadě práce, aby se ucházeli o nabídnuté zaměstnání. Ti se sice zaměstnají, ale v krátké době pracovní poměr ukončí. A tak se stává, že během roku vystřídají i několik různých pracovních pozic.

Z namátkově vybraného spisového materiálu jednoho z poživatelů náhrad:

evidence na úřadě práce	3.7.2001 – 30.4.2003
pracovní poměr na dobu určitou	1. 5.2003 – 30.11.2003
evidence na úřadě práce	1.12.2003 – 31.1.2004
pracovní poměr na neurčito	1. 2.2004 - 30.4.2004 RPP dohodou
evidence na úřadě práce	1. 5.2004 - 30.6.2004
pracovní poměr na dobu určitou	1 .7.2005 - 31.12.2005
evidence na úřadě práce	1.1.2006 - 15. 2.2006
pracovní poměr na dobu určitou	16.2.2006 - 30.9.2006
evidence na úřadě práce	1.10.2006 - 31.3.2007
pracovní poměr na neurčitou	1. 4.2007 - 31.12.2007 RPP dohodou
evidence na úřadě práce	1. 1.2008 - dosud

Obrázek č. 3 – Přehled nezaměstnaných poživatelů náhrad dle doby evidence

Obrázek č. 3 znázorňuje počet poškozených evidujících se na úřadech práce, a to nepřetržitě od prvního zaevidování. Více jak deset let je evidováno 36 postižených, což činí 12% z celkového počtu nezaměstnaných rentistů. Největší počet – 123 jsou poškozeni evidující se více jak pět let.

Konkrétní příklad získání zaměstnání vyřazeného horníka

Pan Josef, rok narození 1946, utrpěl v roce 1996 pracovní úraz – komplikovanou zlomeninu holenní kosti nad kotníkem. Na jeho následky mu byla přiznána renta a částečný invalidní důchod. V březnu 1997 požádal o zprostředkování zaměstnání a na základě této žádosti byl zařazen do evidence. Byl poučen o právech a povinnostech uchazeče o zaměstnání, mimo jiné i o tom, že úřad práce ho může vyřadit, jestliže bez vážných důvodů maří součinnost s úřadem práce. V měsíci dubnu 2007 (po deseti letech) se pan Josef zúčastnil výběrového řízení, kde mu bylo nabídnuto vhodné pracovní místo na pozici pomocný dělník. Všichni uchazeči, vč. pana Josefa byli zaměstnavatelem seznámeni s charakteristikou vyhrazených pracovních míst, s popisem prací, jejichž výkon se předpokládá a dále také s tím, že jednotliví uchazeči budou do pracovních činností zařazováni podle jejich pracovních a zdravotních schopností, s možností individuálního přístupu. Rovněž jim bylo sděleno, že se nebude v žádném případě jednat o práce časově úkolované nebo normované.

Při osobním pohovoru se zaměstnavatelem pan Josef nabídnuté pracovní místo nepřijal s odůvodněním, že není schopen ze zdravotních důvodů nabízenou práci vykonávat. Byl proto vyslán k ošetřující lékařce, aby posoudila jeho zdravotní stav s ohledem na možnost výkonu nabízeného zaměstnání. Z písemného vyjádření lékařky vyplynulo, že je schopen některé z nabízených prací vykonávat.

Správní orgán proto vyhodnotil jeho uvedené důvody jako neobjektivní a svým postojem zmařil možný nástup do vhodného zaměstnání a tím zároveň mařil součinnost s úřadem práce. Na svou obhajobu pan Josef uvedl, že práci neodmítl, nedošlo mu, že jeho vyjádření ohledně jeho zdravotního stavu před zaměstnavatelem bude posuzováno jako maření součinnosti s úřadem práce.

Úřad práce pana Josefa vyřadil z evidence uchazečů o zaměstnání s odůvodněním, že pracovní místo, které mu bylo nabídnuto, bylo speciálně zřízeno právě pro občany, kteří jsou mimořádně dlouhodobě nezaměstnaní, neprojevují potřebnou aktivitu pro získání zaměstnání, kteří mají řadu zdravotních omezení a tudíž je možné je zaměstnat v rámci jejich zbytkové pracovní neschopnosti.

Dílčí závěr:

Pan Josef byl evidován na úřadě práce deset let, aniž mu bylo nabídnuto po tuto dlouhou dobu vhodné pracovní místo. Svým jednáním, jejichž následky si neuvědomil, se dostal do komplikované životní situace. Ve svých 62 letech byl vyřazen z evidence nezaměstnaných a znovu by mohl být zařazen nejdříve po uplynutí doby 6-ti měsíců. Jelikož má nárok na výplatu renty až do věku 65-ti let a chtěl této možnosti využít, bylo nutné aby se alespoň na dobu půl roku zaměstnal. Za měsíc a půl se mu podařilo se zaměstnat u malé firmy, která se zabývá malířskými a natěračskými pracemi. U této firmy pracuje dodnes. Uvádí, že ty dva roky, které mu chybí do 65-ti let, bude pracovat pokud mu to zdravotní stav dovolí a na úřad práce se již v případě ztráty zaměstnání nevrátí. Přístup a jednání s kterým se musel potýkat při správním jednání o vyřazení z evidence uchazečů o zaměstnání již nechce vzhledem k jeho věku nikdy zažít.

Nutno podotknout, že co se týče podmínek vedení uchazečů o zaměstnání, ty se zpříšňují. Bylo veřejně známo, že evidence rentistů na úřadě práce bylo jen formální záležitostí. Práce byla zprostředkována jen některým, převážně mladším ročníkům, ti starší se nechávali tzv. v klidu. Proto byl pan Josef zaskočen tím, že mu byla v 62 letech nabídnuta práce, kterou již vzhledem ke své dlouholeté evidenci neočekával. Okolnosti ho však donutily, že se musel vrátit zpět do pracovního procesu.

Během své dlouholeté praxe jsem zaznamenala různé reakce a různé přístupy, kterými poškození reagovali na zvládnání těžké životní změny. Pro názornost uvádím na příkladech ty nejzásadnější:

1. případ

Bývalý zaměstnanec, konkrétně se jednalo o technika s vysokoškolským vzděláním ve věku 45 let, utrpěl v roce 1997 pracovní úraz dolní končetiny. Úrazový ději spočíval v tom, že došlo k prasknutí v koleně a trvalému poškození kolenního vaziva. Byl dlouhodobě nemocen a na následky tohoto pracovního úrazu obdržel částečný invalidní důchod. Jelikož byl částečně schopen práce, evidoval se na pracovním úřadě. Po celou dobu tzn. až do dnešní doby je veden v evidenci

nezaměstnaných, aniž by mu byla nabídnuta práce. Jeho zdravotní omezení je pouze v tom, že nemůže vykonávat práce, které vyžadují dlouhodobou chůzi po nerovném terénu. To znamená, že jako člověk s vysokoškolským vzděláním by mohl vykonávat jinou práci než manuální. Tato mu však za celou evidenci úřadem práce nebyla nabídnuta. V prvopočátku měl snahu si hledat práci, která odpovídá jeho vzdělání i sám, avšak bezúspěšně. To mělo za následek, že svůj volný čas začal trávit s kamarády s podobným osudem v restauračních zařízeních, kde se postupem času stal stálým denním hostem. Smysl jeho života se soustředil pouze na alkohol, kterému zcela propadl. Manželství se mu rozpadlo, i když se jeho manželka snažila mu z počátku pomoci tím, že naléhala, aby se podrobil léčení. To však bylo neúspěšné. V současné době žije sám, manželka se s ním rozvedla a odstěhovala. Měsíční rentu, která v jeho případě není nemalá, po zaplacení bydlení celou utratí v restauraci. Jeho jedinou povinností je, aby se jednou za měsíc dostavil na úřad práce pro potvrzení, které je nutné aby dostal rentu. Při jeho návštěvě jednou za rok u plátce renty je zřejmé, že alkoholu se věnuje neustále, což o něm vypovídá i jeho zanedbaný vzhled.

Dílčí závěr:

Z výše popsaného případu vyplývá, že nezaměstnanost může vést k alkoholismu i u lidí s vysokoškolským vzděláním, u kterých by se to až tak nepředpokládalo. Je však zřejmé, že zde velkou roli sehrál faktor pracovního úrazu, který znemožnil a vyřadil uvedeného technika z pracovního procesu, jelikož jeho uplatnění se specifickým zaměřením jeho vzdělání – báňský technik – je mimo obor hornictví téměř nevyužitelný.

2. případ

Uvedený bývalý zaměstnanec, kterého se případ týká, pracoval v hornictví bezmála 20 let, a to přímo při dobývání uhlí. Při těchto pracovních zařazeních je častý výskyt chorob z povolání jako je zaprášení plic, vazoneuróza nebo nedoslýchavost. V tomto konkrétním případě se jedná o zaprášení plic. Tato choroba se projevuje u postižených tím, že se jim špatně dýchá v uzavřených prostorech, mají problémy s dýcháním při změnách počasí v různém ročním období.

Při zjištění této choroby byl zaměstnanec uznán dlouhodobě nezpůsobilý k výkonu původního zaměstnání a byl s ním rozváznán pracovní poměr. Zaměstnavatel mu přiznal z titulu odpovědnosti za jeho chorobu z povolání náhradu za ztrátu na výdělku. Jelikož nesplňoval podmínky pro přiznání částečného invalidního důchodu, ten mu nebyl přiznán a jeho jediným zdrojem příjmu byla renta. Evidoval se na úřadě práce, kde je již veden 14 let. Po dobu evidence mu byla v několika případech nabídnuta práce, která by odpovídala jeho zdravotnímu stavu. Avšak když se potenciální zaměstnavatel při přijímacím pohovoru dozvěděl, že je bývalý vyřazený horník, do zaměstnání ho nepřijal. Jako důvod mu sdělil, že pracovníka, který bude často na nemocenské, nepotřebuje. A tak byl a je stále veden v evidenci uchazečů o zaměstnání a plní si podmínky, které z evidence vyplývají. Jednou z nich je docházet pravidelně ve stanovený den a hodinu na pracovní úřad. Jednou se mu však stalo to, že se dostavil o jeden den později jelikož se necítil dobře. Nekompromisní úřednice ho z evidence vyřadila s tím, že se může proti rozhodnutí o vyřazení odvolat, pokud má k tomu vážné důvody, které musí prokázat. Ty však neprokázal a předpisy o nezaměstnanosti stanoví, že ho mohou vzít zpátky do evidence až za půl roku.

Pro poskytování renty je nezbytné, aby se poškození prokazovali potvrzením z úřadu práce o evidenci a nebo dokladovali měsíční příjem z pracovní činnosti. Jelikož dotyčný přes veškerou svoji snahu nebyl schopen si najít práci alespoň na dobu, než ho znovu zaevidují, přišel tak o svůj jediný zdroj příjmu – rentu. Dostal se tak do těžké životní situace, kdy neměl na zaplacení základních životních potřeb. Období, než mu byla znovu obnovena výplata renty, přečkal jen díky svým sousedům, kteří mu finančně pomohli, jelikož žil sám.

Dílčí závěr:

Na tomto případě jsem chtěla poukázat na to, jak těžké je se zaměstnat a sehnat odpovídající práci vzhledem k poškození zdraví z bývalého zaměstnání v souvislosti se získanou chorobou z povolání. Zaměstnavatelé nemají o takovéto pracovníky zájem, jelikož jejich časté čerpání nemocenských zapříčiňuje jejich absenci v pracovním procesu a tím nejsou pro ně rentabilní.

3. případ

Dnes již bývalý zaměstnanec, postižen pracovním úrazem, pracoval v hornictví jen krátce. Jeho pracovní úraz ho poznamenal na celý život. Následkem něho přišel o pravou ruku v ramenním kloubu. Byl mu přiznán plný invalidní důchod a renta. Po roce mu byl plný důchod odebrán a přiznán částečný invalidní důchod. Tím se stal částečně výdělečně schopný a byl nucen se zaevidovat na úřadě práce. Měl rodinu, manželku a dvě malé děti, o které se před úrazem vzorně staral a finančně je zabezpečoval. Dostal se do situace, kdy úřad práce mu nebyl schopen vzhledem k postižení zabezpečit žádnou práci a on také ne. Psychicky se nemohl vyrovnat s tím, že v tak mladém věku je pro společnost přítěží a začal navštěvovat herny s automaty . Své vášni propadl zcela, většinu svého měsíčního příjmu prohrál. Manželka byla nucena podat návrh na soud, aby se výživné pro ni a její děti strhávalo přímo z renty. Z jejího vyprávění jsem se později dověděla, že její manžel používal vůči ní a dětem násilí. Dnes je jejich manželství rozvedeno.

Dílčí závěr:

Utrpění těžkého pracovního úrazu, zvláště v tak mladém věku, má za následky změny i v psychice postižených. Ne každý se dokáže se svým zdravotním handicapem zpět zařadit do běžného života. V tomto případě se dotčený nesmířil se svým postižením a řešil svou nelehkou situaci gemblérstvím. Následky jeho nezodpovědného jednání jsou tragické. Rozpadla se mu rodina, která mu mohla být oporou ve zvládnání jeho obtížné cestě k návratu zpět od řádného života.

4. případ

Pracovník si v poměrně krátké době po nástupu do dolu způsobil lehčí pracovní úraz. Jeho následky mu znemožnily vykonávat práci v dole a s přiznanou rentou rozvázal pracovní poměr. Jelikož mu bylo něco přes dvacet let, jeho vzdělání bylo ukončeno maturitou, měl větší naději získat zaměstnání. Úřad práce mu zajistil rekvalifikační kurz v oboru práce s počítačem, na který sice nastoupil, ale nedokončil. V důsledku volného času, který se mu dostával a poměrně slušného příjmu, který mu

zajišťovala renta, začal navštěvovat restaurační zařízení a diskotéky a začal brát pervitin. Uvědomoval si však, že by se mohl stát závislým a proto po půl roce vyhledal sám odbornou pomoc, léčbu z vlastní vůle nedokončil. Když abstinovat, nahrazoval pervitin alkoholem. Později začal brát opět příležitostně pervitin a kouřit marihuanu. Byla mu stanovena diagnóza – závislost na pervitinu. Z úřadu práce byl vyloučen pro neplnění povinností uchazeče o zaměstnání a v důsledku toho i pozastavena výplata renty.

Dílčí závěr:

Z tohoto případu lze vyvodit, že kdyby tento mladý člověk neutrpěl pracovní úraz, mohl být nadále zaměstnán a hypoteticky by se nemusel stát závislým na drogách.

5.2. Odejmutí renty

V povědomí postižených horníků, kteří získali rentu byla jejich představa, že tato náhrada se jim bude vyplácet až do konce života, případně do důchodového věku. Měli pravidelný měsíční příjem a tím byli slušně materiálně zajištěni. Výše náhrad se odvíjely od jejich dosahovaných výdělků v dole, což v minulých letech byly jedny z nejlepších výdělků v naší společnosti. Takže si velmi rychle zvykli na určitý standart a ten jim po vyřazení z dolu zajišťovala i renta. Ovšem s vývojem praxe v odškodňování začíná docházet k tomu, že se renty začínají odebírat. Postižení, kteří měli rentu jako jediný zdroj příjmů se dostávají do těžkých životních situací, které mají v některých případech až tragické důsledky. Z důvodu, že nejsou schopni finančně zajistit rodinu se jim rozpadá manželství, dostávají se do prodlení se splácením různých půjček, hypoték, mají problémy udržet starší děti na studiích. Tuto nelehkou situaci řeší každý jiným způsobem. Někteří se snaží za každou cenu najít práci a někteří tíživou situaci řeší tím, že podlehnou alkoholu, hraní hazardních her a automatům, v nejhorším případě drogám.

5. případ

Tento zaměstnanec pracoval celý život v hornictví. Po 25-ti letech v důsledku své práce mu byla přiznána choroba z povolání – vazoneuróza. Jelikož zaměstnavatel zodpovědný za jeho zdravotní stav mu nemohl zajistit vhodnou práci, rozvázal s ním pracovní poměr a zajistil ho rentou. Částečný invalidní důchod spolu s rentou mu zajistil určitý životní standart. Rentu pobíral deset let, byl veden na úřadu práce a v domnění, že mu renta bude placena až do 65-ti let si nepřipouštěl žádné starosti. S postupem věku však u něho došlo ke zhoršení jeho zdravotního stavu, ovšem ne v souvislosti s chorobou z povolání, ale v důsledku jiné obecné choroby. Plátce náhrady za ztrátu na výdělků byl nucen přistoupit k pozastavení výplaty této náhrady. Poškozený nesouhlasil s rozhodnutím a podal návrh a zahájení řízení ohledně jeho renty k soudu. Soudní spor trval téměř dva roky a po celou tuto dobu byl jeho jediným zdrojem příjmu částečný invalidní důchod. Měl tři dospívající děti, z nichž dvě studovaly vysokou školu a manželčin příjem byl ve výši minimální mzdy. Tíživou finanční situaci řešil půjčováním si u peněžních společností s tím, že až soudní spor vyhraje bude moci půjčky splatit. Opak se stal pravdou. Soudní spor dopadl v jeho neprospěch a poškozený bývalý horník zůstal bez renty. Jeho jediným příjmem byl pouze částečný důchod. Práci vzhledem k jeho nemocem sehnat nemohl a jeho domácnost a rodina byla odkázána na sociální dávky. Tato situace se odrazila i na dětech, kdy jeden ze studujících musel studium na vysoké škole ukončit a najít se zaměstnání, aby svým rodičům alespoň částečně pomohl.

Dílčí závěr:

Odejmutí renty jako hlavního zdroje příjmu mívá nepříznivé důsledky nejen pro samotné postižené, ale hlavně pro jejich rodiny. Těžce nesou, že se nedokážou postarat finančně o své blízké jako dřív a hlavně že jejich vinou nemohou umožnit svým dětem vzdělání, o které mají zájem.

6. případ

Velmi krátce po nástupu do zaměstnání utrpěl bývalý pracovník ve věku 30-ti let pracovní úraz, který svou závažností se neřadil mezi těžké pracovní úrazy, ale nadále mu nedovoloval pracovat v původní profesi. Pro omezený počet míst v dole po lehčích pracovních úrazech musel zaměstnavatel navrhnout dohodu o ukončení pracovního poměru a poškozený ji přijal s veškerými nároky, které z něho vyplývají. Zaevidoval se na úřad práce a po nějaké době mu byla nabídnuta práce, kterou vzhledem ke svému zdravotnímu omezení mohl vykonávat. Jelikož jeho finanční situace byla příznivá a myšlenka, že by mohl o rentu přijít mu na mysl vůbec nepřišla rozhodl se, že si koupí rodinný dům. U peněžního ústavu si vyřídil hypotéku, kterou pravidelně splácel. Život se mu však ze dne na den změnil, když se mu stala autonehoda, jejíž následky byly závažnější než následky dřívějšího utrpěného pracovního úrazu. Z důvodu změny poměrů, které nastaly na straně postiženého byl nucen plátce renty tuto odejmout. Tímto okamžikem se dostal do svízelné životní situace, kdy se mu nedostávalo finančních prostředků na placení hypotéky. Jelikož byla půjčka jištěna zástavou domu, byl mu objekt zabaven a prodán. Přišel tak doslova o střechu nad hlavou.

Tento příběh zdaleka nekončí. V době kdy mu bylo oznámeno, že je mu odebrána renta přišel nám oznámit, že jsme mu zničili život a že mu nic jiného nezbyvá než začít krást nebo si vzít život. Těžce se vysvětluje, že renty nejsou odebírány jen tak, ale že zde pominul důvod k jejímu dalšímu placení.

Dílčí závěr:

Případ tragicky v tomto případě neskončil, ale vyplývá z něj, že odejmutí renty může mít za následek i páchání trestných činů postižených, v nejhorším případě, že jsou schopni v důsledku těžké nezvládatelné životní situace si vzít i život.

5. Některé závěry a opatření

Ve své práci jsem mimo jiné zkoumala i vývoj úrazovosti a vznik nových chorob z povolání v jedné důlní společnosti za období let 2001 – 2008. Bylo zjištěno, že v roce 2001 byl počet úrazů 204, což je o polovinu vyšších než v roce 2008, kdy bylo registrováno 96 pracovních úrazů. Rovněž počet chorob z povolání, který činil v roce 2001 – 2009 se úměrně snížil a pohybuje se v průměru kolem 3 nově vzniklých chorob ročně – viz. tabulka č. 1 a 2.

Tato skutečnost dokazuje, že se zaměstnavatelům v hornictví daří úrazovost a vznik chorob z povolání úměrně snižovat. Tyto příznivé výsledky se jim podařilo dosáhnout důslednou kontrolou dodržování bezpečnosti práce, zajišťováním nových ochranných pomůcek a pořizováním nových dokonalých technologií při těžbě uhlí. Tím se hornická práce stává bezpečnější ve srovnání s předcházejícími léty.

Rozborem přiznaných náhrad po skončení pracovní neschopnosti tzv. rent za období let 1993 – 2008 jsem zjistila, že z celkového počtu, tj. 610 rent tvoří renty přiznané na následky pracovních úrazů, tj. 389 a renty na následky chorob z povolání, tj. 221 rent. Rovněž jsem zkoumala skladbu poživatelů rent dle věkové struktury a zaměstnanosti – viz. obrázek č. 1 a 2. Zjistila jsem, že nezaměstnaných k poslednímu datu roku 2008 je 304, což činí polovina z celkového počtu přiznaných rent. Co se týká věkové struktury mají nejvyšší schopnost se zaměstnat poškození ve věku mezi 30 – 40 lety. Z celkového počtu 187 rent této věkové skupiny je jich zaměstnáno 120. A naopak z věkové skupiny mezi 50 – 60 lety, kterou představuje 120 rentistů, je zaměstnáno pouze 33.

Toto zjištění svědčí o tom, že snáze získají práci poškození nižšího věku než ti starší, jejichž poškození zdraví se věkem neustále zhoršuje a jejich zdravotní způsobilost je natolik omezena, že získat vhodnou práci je pro ně takřka nemožná.

U nezaměstnaných poživatelů náhrad jsem se rovněž zabývala jejich délkou evidence na úradě práce, a to z hlediska nepřetržitosti od prvního zaevidování – viz. obrázek č. 3. Zjištěná čísla vypovídají, že více jak 10 let vkuse je evidováno 36 postižených, což činí 12% z celkového počtu nezaměstnaných rentistů. Největší počet, tj. 123 jsou poškození evidující se více jak 5 let.

Součástí odškodňování pracovních úrazů a chorob z povolání je i přezkoumávání zdravotního stavu poškozených, což má v některých případech za příčinu odejmutí renty. V roce 2008 byl přezkoumán u 23 poškozených zdravotní stav. Ve 3 případech byla renta ponechána a u 20 případů byla renta odejmuta, a to z důvodu vzniku jiných obecných onemocnění. Rozborem vzniklých obecných chorob jsem zjistila, že u 15 případů se jednalo o rentisty ve věku mezi 50 – 60 lety, 4 případy se týkaly věkové skupiny mezi 40 – 49 lety a 1 případ byl pod hranici 39 let. Z hlediska druhu obecného onemocnění patří mezi nejčastější hypertenze – 7 případů, cirhóza jater – 4 případy, závislost na alkoholu – 5 případů.

Zjištění dokazuje, že vznik jiných obecných onemocnění častěji postihuje starší poškozené, v některých případech trpí i několika různými obecnými onemocněními. Domnívám se, že jejich náchylnost ke vzniku dalších obecných onemocnění souvisí s jejich prvotním poškozením zdraví v důsledku pracovního úrazu či choroby z povolání. Rovněž zde hraje roli i fyzicky náročná práce v dole, která celkový zdravotní stav organismu oslabuje.

Na popisech jednotlivých případů jsem chtěla poukázat na to, do jakých složitých životních situací se mohou postižení v důsledku poškození zdraví ze zaměstnání dostat. V prvním případě poškozený řešil ztrátu zaměstnání v důsledku utrpěného pracovního úrazu alkoholem. Úraz mu znemožnil vykonávat svou profesi – báňského technika a propadl do beznaděje, že již není schopen svoje zkušenosti a schopnosti uplatnit. Z druhého případu jasně vyplývá, že obrovským problémem vyřazených horníků je jejich možnost se následně zaměstnat. O pracovníky se sníženou pracovní způsobilostí nemají zaměstnavatelé zájem pro jejich častou pracovní neschopnost. Třetí a čtvrtý případ poukazuje na to, jak utrpění pracovního úrazu v poměrně mladém věku může mít až patologické následky. Propadli drogám a gemblérství a v důsledku toho se jim rozpadlo manželství. Poslední dva případy souvisí s odejmutím renty jako hlavního zdroje příjmu poškozeného. Pokud je rodina ekonomicky závislá na rentě, je její odejmutí obrovským existenčním problémem. Nejsou schopni splácet půjčky, umožnit svým dětem vyšší vzdělání a jsou zcela odkázáni na sociální dávky. Pokles jejich životní úrovně a bezmocnost je vedou k tomu, že jejich život přestává mít smysl.

Nepříznivou situaci poškozených horníků, kteří přišli o práci v důsledku pracovního úrazu nebo choroby z povolání se sice snaží řešit zaměstnavatel tím, že jim při rozvázání pracovního poměru vyplatí zvýšené odstupné nad rámec zákona, ale to vyřeší jen jeho ekonomickou situaci na přechodnou dobu. Člověk, který je zvyklý pracovat, je náhle z pracovního procesu vyřazen a není mu umožněno vykonávat práci, která by odpovídala jeho zdravotnímu omezení, má najednou spoustu volného času, který ne vždy dokáže smysluplně využívat. Domnívám se, že by zde mohl být nadále nápomocen bývalý zaměstnavatel a např. prostřednictvím odborů zřídit nějaký klub, kde by si tito bývalí horničtí zaměstnanci mohli scházet. Mohl by zajistit i účast určitých odborníků, jako psychologů, právníků, aby jim mohli poskytnout odbornou pomoc. Rovněž by mohl zajišťovat přednášky s fundovanými odborníky se zaměřením na určitá problémová témata, která postižené trápí. Z praxe jsem zjistila, že mnozí vyřazení horníci neví na jaké finanční odškodnění mají nárok a mnohým dělá velký problém jednání na úřadech.

Pomoc ze strany státu bych viděla ve zlepšení přístupu k vyřazeným horníkům na úřadech práce. Jednak prostřednictvím zajišťování rekvalifikačních kurzů, kde by byl brán ohled na jeho vzdělání a hlavně možnosti se rekvalifikovat a nenutit je k něčemu, na co nemají intelektuální předpoklady. Dále v zajišťování volných pracovních míst, odpovídajících jejich zdravotnímu omezení a v neposlední řadě i v chování úředníků na těchto úřadech. Vyřazení horníci by ocenili vlídnější přístup při jednání a větší trpělivost vůči nim z jejich strany. Vždyť pro většinu z nich je to velký zlom v jejich životě, když celý život pracovali v hornictví a ne každý má na to, aby do další etapy života vstoupil bez cizí pomoci.

Nemyslím si, že by stát za pomoci zaměstnavatele dokázal úplně tento problém vyřešit. Mohl by však přijmout taková opatření, která by ulehčila a zmírnila sociální dopady poškozených a tím jim vrátila smysl života.

Závěr

Region Karvinsko je po několik desetiletí spjato s těžbou uhlí a většina pracovních míst byla soustředěna do tohoto odvětví. Nebezpečná práce v dolech má za následek vysokou četnost poškození zdraví horníků, jejichž důsledkem je ztráta zaměstnání v poměrně produktivním věku. Nepříznivé sociální dopady na poškozené se snaží zmírnit jednak zaměstnavatel, odpovědný za poškození zdraví ve formě jednorázového odškodnění, při ztrátě zaměstnání vyplácením zvýšeného odstupného a zajištěním poškozeného náhradou za ztrátu a výdělku po skončení pracovní neschopnosti. Vysokou nezaměstnanost Karvinska, jejíž podstatnou část tvoří vyřazení horníci, se region snaží řešit vytvořením nových pracovních míst pro dlouhodobě nezaměstnané, kteří mají zdravotní omezení. Rovněž úřady práce v rámci aktivní politiky zaměstnanosti zajišťují pro poškozené horníky rekvalifikační kurzy, aby se mohli uplatnit na trhu práce a znovu zařadit do pracovního procesu.

Se sociálními dopady v důsledku nezaměstnanosti a odejmutí renty se každý poškozený jedinec vypořádá jiným způsobem. V uvedených případech jsme se setkali s alkoholismem, gemblerstvím nebo zadlužením jedinců. Tyto patologické jevy nezůstaly bez následků. Poškozeným se většinou rozvrátí manželství a přijdou tak o rodinné zázemí, které je důležité pro zvládání těžkých životních situací.

Cílem práce bylo zmapovat pracovní úrazy a choroby z povolání a rovněž se zamyslet nad obtížnou životní situací vyřazených horníků a navrhnout opatření, jak by se jejich situace mohla zlepšit. Mám za to, že cíl byl naplněn. Jak vyplývá z kazuistik, nevyvarujeme se nepříznivým sociálním jevům. I když zaměstnavatel zabezpečí postižené horníky finanční částkou, která by podle něho měla zmírnit jeho tíživou situaci, nedokáže mu však zajistit další uplatnění na trhu práce. Člověk potřebuje smysl života, který mimo jiné spočívá i v jeho realizaci.

Závěrem této práce nutno podotknout, že uvedené dopady nejsou přímo ovlivnitelné, jelikož závisí na jedinci samotném. Je však v moci státu zmírnit jejich složitou životní situaci a být těmto poškozeným nápomocen, aby se mohli znovu aktivně zařadit do pracovního procesu a nebýt společností na obtíž.

Resumé

Práce je zaměřena na sociálně právní aspekty pracovních úrazů a chorob z povolání. Zabývá se právními nároky zaměstnanců, kteří utrpěli při výkonu svého povolání pracovní úraz nebo chorobu z povolání, a to se zaměřením na pracovníky v hornictví regionu Karvinska. Dále rozebírá sociální dopady, které vzniknout u postižených v souvislosti s poškozením zdraví.

První kapitola rozebírá právní úpravu a výklad pojmů dané problematiky. Základním právním předpisem pro odškodňování pracovních úrazů a chorob je Zákoník práce a některé vyhlášky Ministerstva zdravotnictví. Jsou zde vysvětleny pojmy, jako je pracovní úraz, choroba z povolání, vznik škody, příčinná souvislost atd.

Druhá kapitola se zabývá jednotlivými druhy náhrad, na které mají poškození ze zákona nárok. Např. nárok na náhradu za ztrátu na výdělku, nárok na jednorázové odškodnění z titulu bolestného a ztížení společenského uplatnění aj. V souvislosti s procesem odškodňování je zde popsána profesní zkušenost.

Obsahem třetí kapitoly je sociální opatření, kterými zaměstnavatel nad rámec právní úpravy řeší zmírnění dopadů, např. při smrtelném pracovním úrazu se zavazuje k mimořádné sociální podpoře pozůstalým ve formě poskytnutí finanční částky. Je zde zdůrazněna i prevenční činnost zaměstnavatele k předcházení poškození zdraví zaměstnanců.

Čtvrtá část je zaměřena na sociální aspekty – úrazovost, vznik chorob z povolání, přiznávání náhrad tzv. rent, přezkoumávání zdravotního stavu. Pro přehled je vložena tabulka úrazovosti a graf, který znázorňuje počet zaměstnaných a nezaměstnaných poživatelů rent.

V páté kapitole je na jednotlivých případech popsána obtížná životní situace postižených v důsledku nezaměstnanosti a odejmutí renty. Jsou zde rozebrány příčiny a sociální dopady.

V šesté kapitole jsem se zamyslela nad závěry některých kapitol a navrhla některá opatření, která by mohla zmírnit tíživou životní situaci poškozených.

Celá práce vychází ze zkušeností a poznatků mé dlouholeté praxe v oboru odškodňování pracovních úrazů a chorob z povolání. Základní zdroje použitých informací jsem čerpala výhradně z materiálů, které mám k dispozici a jsou nezbytnou součástí mé pracovní činnosti.

Anotace

Práce se zabývá sociálně právními aspekty pracovních úrazů a chorob z povolání se zaměřením na region Karvinsko. Řeší právní úpravu v oblasti odškodňování pracovních úrazů a chorob z povolání, vyjmenovává jednotlivé druhy náhrad, na které mají postižení z titulu svého poškození zdraví nárok. Rozebírá příčiny, které mají vliv na vysokou úrazovost a vznik chorob z povolání u zaměstnanců pracujících v hornictví. Práce je rovněž zaměřena na sociální dopady postižených horníků regionu Karvinska. Na jednotlivých případech jsou popsány nepříznivé životní situace, do kterých se dostali poškození v důsledku ztráty zaměstnání a poškození zdraví, které utrpěli při výkonu svého povolání.

Klíčová slova

Pracovní úraz, choroba z povolání, vznik škody, bolestné, ztížení společenského uplatnění, náhrada za ztrátu na výdělků, poškození zdraví, odškodnění, nezaměstnanost, sociální dopady

Annotation

This work deals with social – legal aspects of work injuries and diseases targeted on a Karvinsko region.

It discusses a legal form in an area of reimbursing work injuries and industry diseases; it lists the types of reimbursement for which the claimant has the right owing to the harm onto his/ her health. It analyses the purposes which influence high injury rate and also the origin of the industrial disease of employees working in mining.

The work is also focused on the social affects on the claimed miners of the Karvinsko region. The unfavourable life situation, into which the claimant got due to the lost of his/ her job and the damage of his/ her health which they suffered of when doing their duties, are described on individual cases .

Keywords

Work injury, industrial disease, origin of the damage, injury reimbursement, lowered social status, the reimbursement of the lost of the earnings, the compensation, unemployment, social problem, social effects

Použitá literatura a prameny

1. Zákoník práce – Zákon č. 65/1965 Sb. ve znění pozdějších
2. Zákoník práce – Zákon č. 262/2006 Sb. ve znění pozdějších novel
3. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví ČR č. 440/2001 Sb. o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění
4. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví ČR č. 342/1997 Sb., kterou se stanoví postup při uznávání nemocí z povolání a vydává seznam zdravotnických zařízení, která tyto nemoci uznávají
5. Nařízení vlády č. 290/1995 Sb., kterým se stanoví seznam nemocí z povolání
6. Součková, M. a kol., Zákoník práce. Komentář. Praha: C.H.Beck 1995
7. Voříšek, V. a kol., Právní nároky zaměstnanců. Praha: Eurounion Praha, s.r.o. 2004